

Vergeet ons niet: gemeentelijk ontwikkeltraject voor de versterking aanpak thuiswonende mensen met dementie

Colofon

© Movisie

Foto omslag: 123RF

Mei 2022

In opdracht van het ministerie van VWS

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Movisie: kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Movisie is hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken. Samen met de praktijk ontwikkelen we kennis over wat echt goed werkt en passen we die kennis toe. De unieke rol van Movisie is het versnellen van leerprocessen. We zijn alleen tevreden als we een duurzame positieve verandering voor mensen in een kwetsbare positie realiseren. Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.

Inhoudsopgave

Inleiding: gemeenten aan de slag met versterking aanbod daginvulling	4
1. Zinvolle daginvulling voor mensen met dementie en hun naasten in gemeenten	5
2. Deelnemende gemeenten	8
3. Inspirerende voorbeelden en aanpakken	9
4. Overzicht: wat weten we vanuit de literatuur over bevorderende en belemmerende factoren?	14
5. Aanbevelingen	16
Literatuurlijst	17

Inleiding: gemeenten aan de slag met versterking aanbod daginvulling

Doelstelling van het project 'Vergeet ons niet: gemeentelijk ontwikkeltraject voor de versterking aanpak thuiswonende mensen met dementie' is om gemeenten op weg te helpen bij het opstellen van een visie en versterken van de aanpak. Eind 2021 hebben 34 gemeenten middels een decentralisatie uitkering (DU) middelen verkregen om het aanbod ten aanzien van dagactiviteiten en daginvulling voor mensen met dementie en hun naasten te versterken. Movisie heeft deze gemeenten hierbij begeleid, op uiteenlopende wijze: om te komen tot het plan van aanpak, bij het in beeld brengen van de behoeften van mensen met dementie en hun naasten, formuleren en prioriteren van ambities enzovoorts. Movisie-adviseurs hebben deze gemeenten met raad en daad bijgestaan en van de nodige kennis en aanpak(ken) voorzien.

Zinvolle dagactiviteiten zijn voor mensen met dementie en hun naasten van belang om meerdere redenen. In de eerste plaats om zoveel als mogelijk gezond te blijven, in de tweede plaats om in contact te blijven met anderen en in de derde plaats om te leren omgaan met (de gevolgen van) dementie. Van mensen met dementie weten we dat de kwaliteit van leven wordt verbeterd wanneer zij zich nuttig voelen, plezier beleven aan activiteiten en sociale contacten onderhouden. Sociale participatie kan hierbij leiden tot een hogere kwaliteit van leven. Het aanbieden van zinvolle daginvulling en -activiteiten biedt een mogelijkheid tot deze sociale participatie voor mensen met dementie. Daarnaast zorgt dit er ook voor dat naasten tijdelijk worden ontlast.

In deze rapportage laten we zien welke beweging er in de gemeenten die deelnemende aan dit project op gang is gebracht en hoe beleid ten aanzien van het versterken van het aanbod voor daginvulling vorm krijgt (hoofdstuk 1). Vervolgens laten we in deze rapportage zien welke gemeenten bezig zijn met het vraagstuk (hoofdstuk 2); daarbij nemen we ook de gemeenten mee, die gebruik maken van een stimuleringsregeling van ZonMw. In hoofdstuk 3 passeren enkele inspirerende initiatieven en praktijkvoorbeelden de revue; dit laat zien hoe gemeenten aan het vraagstuk werken. Vervolgens staan we kort stil bij de meest recente inzichten vanuit de literatuur ten aanzien van zinvolle daginvulling voor mensen met dementie en hun naasten (hoofdstuk 4) en sluiten we af met aanbevelingen (hoofdstuk 5).

1. Zinvolle daginvulling voor mensen met dementie en hun naasten in gemeenten

1.1 Ambities, doelen en resultaten

Zinvolle daginvulling draagt bij aan de kwaliteit van leven. Gemeenten zijn bewust van het belang hiervan en geven aan te willen werken aan de doorontwikkeling en versterking van het aanbod ten aanzien van zinvolle daginvulling. Dat gemeenten hieraan willen werken is gestoeld op de volgende ambities (die tevens laten zien welke resultaten gemeenten willen boeken):

- Mensen met dementie tellen mee en moeten kunnen blijven meedoen, ongeacht in welk stadium van de ziekte zij zich bevinden. Gemeenten zeggen oog te hebben voor de thuiswonende mensen met dementie, hoewel zij deze lang niet altijd volledig in beeld hebben. Een aantal gemeenten zeggen te willen denken en handelen vanuit de behoefte van de inwoner en niet voor elk ziektebeeld specifiek beleid of (ondersteunings)aanbod te willen ontwikkelen.
- Het predicaat dementievriendelijke samenleving is een stimulans voor gemeenten en partners om te werken aan inclusief beleid en inclusieve plekken; mensen met dementie horen er helemaal bij. Een meer sociale benadering in plaats van medische invalshoek heeft een positieve invloed op de kwaliteit van leven, maatschappelijke participatie en draagt hoogstwaarschijnlijk bij aan de vermindering van zorgkosten in algemene zin en voorkomt crisis, zo is de gedachte. Niet alle gemeenten zijn al dementievriendelijk (op basis van informatie en data wat bij Alzheimer Nederland bekend is), maar zeggen hier wel aan te willen werken casu quo naar te streven.
- Gemeenten willen de mogelijkheden in de buurt en wijk optimaal benutten. Zorg en ondersteuning dichtbij verdienen de voorkeur en oplossingen dicht bij huis zijn aangenaam. Sommige gemeenten scharen dit onder de noemer 'versterken van de sociale basis'. Gemeenten willen hiertoe samenwerken met buurtcentra, inloophuizen, ontmoetingscentra, verenigingen, ondernemers om met hen kennis en inzichten te delen over dementie, zodat mensen met dementie langer mee kunnen blijven doen.
- Een deel van de gemeenten wil (meer) inzetten op preventie en positieve gezondheid. Daarnaast willen ze een werkwijze aanhouden die uitgaat van vraaggericht, toegankelijk en toekomstbestendig.
- Door de samenwerking tussen zorg en welzijn en de samenwerking met partners als (sport)verenigingen en kunst- en cultuurverenigingen op te zetten dan wel te intensiveren, ontstaat er als vanzelf meer verbinding en uitwisseling. Het is belangrijk om elkaar te kennen en op de hoogte te zijn van elkaars aanbod. Dat draagt bij aan tijdige signalering, adequate doorverwijzing en kennis en innovatie bij verenigingen zelf om mensen met dementie langer deel te laten nemen en te laten bijdragen aan de samenleving.
- Een deel van de gemeenten heeft als het gaat om zinvolle daginvulling voor mensen met dementie en hun naasten de ambitie om aan diversiteit te werken; zowel wat betreft type activiteit (meer beleving, buiten, groen, ervaring) als qua doelgroep (aandacht voor bijzondere doelgroepen zoals mensen met een migratieachtergrond, jonge mensen met dementie of hoogopgeleiden met dementie).

De decentralisatieuitkering is voor gemeenten een impuls gebleken om met het onderwerp aan de slag te gaan. De wijze waarop de uitkering wordt ingezet loopt uiteen:

- Veruit de meeste gemeenten zetten in op het **realiseren of uitbreiden van laagdrempelige, niet-geïndiceerde ontmoetings- en activiteitenplekken** (zie paragraaf 1.2). Een ander deel van de gemeenten besteedt de uitkering aan het **versterken van het netwerk/werkgroep** en het optimaliseren van de **lokale samenwerking** rondom dit thema (zie paragraaf 1.3).
- In ongeveer een kwart van de gemeenten is een (externe) **projectleider** aangesteld om dit thema op te pakken. Veel gemeenten hebben geen structurele gelden voor dit vraagstuk en kiezen ervoor om middels een (externe) projectleider verschil te maken op korte termijn. Gemeenten kampen bovendien met uitdagingen qua personeel, niet alleen vanwege ziekteverzuim en covid, maar ook omdat andere dossiers (coalitievorming, opvang vluchtelingen Oekraïne) de aandacht vragen.
- In een substantieel aantal gemeenten wordt de uitkering ingezet om **behoefteonderzoek** te (laten) doen. In de meeste gemeenten wordt de doelgroep zelf (nog) niet betrokken bij planvorming. Contact met doelgroep vindt men ingewikkeld en het is ook lastig om mensen te bereiken. De indruk bestaat dat er veel mensen niet bereikt worden (vanwege schaamte of ontkenning ziektebeeld). Casemanagers geven aan dat mensen veel te laat om hulp vragen.
- In een aantal gemeenten heeft een **welzijnsorganisatie** middelen van de gemeente ontvangen om nieuwe of extra activiteiten op te zetten en te coördineren.
- In een klein deel van de gemeenten wordt de uitkering benut om vrijwilligers en professionals (online) te **trainen**.

1.2 Inzet op laagdrempelige en indicatieloze ontmoetingsplekken en - activiteiten

Veruit de meeste gemeenten zetten in op laagdrempelige ontmoetingen en breed toegankelijke (vaak niet-geïndiceerde) ontmoetingsplekken en activiteiten in de buurt en wijk. Dit kan in een wijkcentrum, dorpshuis, bibliotheek, specifiek ontmoetingscentrum zijn. Idealiter kunnen de activiteiten en plekken zonder indicatie worden bezocht, zodat zoveel mogelijk thuiswonende mensen met dementie (en anderen) hiervan gebruik kunnen maken. Helpend is het als deze activiteiten en plekken zoveel als mogelijk onderdeel zijn van het gewone leven (dit in tegenstelling tot het beeld van mensen met dementie en hun naasten om naar de dagbesteding in een zorgcentrum te gaan om vermaakt te worden). Sommige gemeenten zijn terughoudend om het label dementie aan een activiteit of locatie te verbinden; dit stoot enerzijds mensen af bij wie dementie nog niet of nét is vastgesteld, evenzo mensen die met andere aandoeningen te maken hebben. Dit betekent overigens wel dat het begeleiden en organiseren van dit soort activiteiten en locaties om deskundigheid en professionaliteit vraagt.

Deze beweging of verschuiving van maatwerkvoorziening naar algemene voorziening of voorliggende voorziening, ofwel van individueel naar collectief wordt door gemeenten verschillend gelabeld. Zo zijn er gemeenten die dit scharen onder de noemer 'wijkgericht' of 'vindplaatsgericht' werken. Deze voorzieningen dragen in de ogen van gemeenten ook bij aan het inclusiever maken van de samenleving.

In een derde van de gemeenten wordt gewerkt met DemenTalent; gemeenten geven aan dit uit te willen breiden vanwege het succes ervan. DemenTalent wordt in die gevallen als blauwdruk gezien hoe je mensen met dementie kunt activeren en laten bijdragen en (weer) van betekenis kunt laten zijn voor anderen en de samenleving. Streven is om mensen met dementie zo goed mogelijk mee te laten doen in de samenleving en daadwerkelijk van waarde te laten zijn.

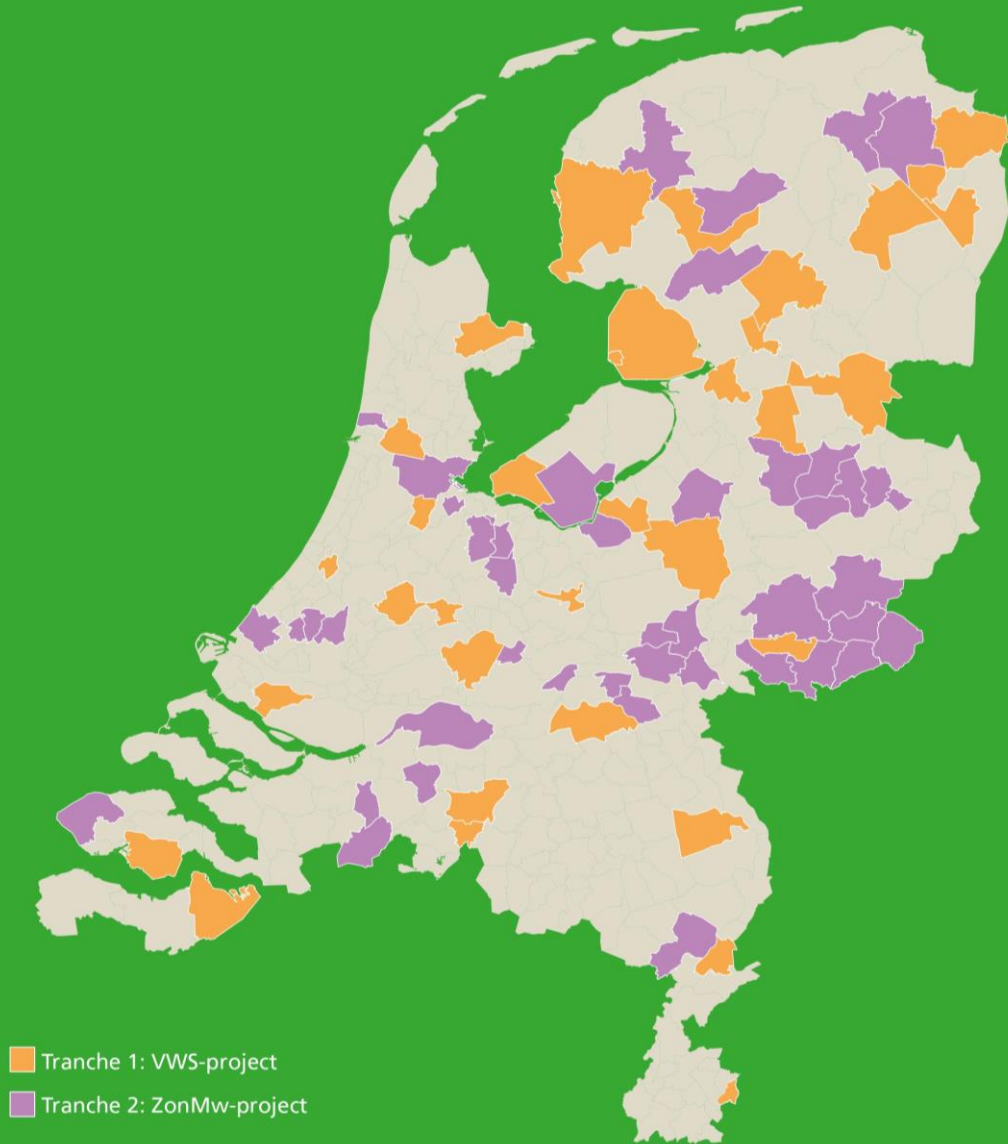
1.3 Samenwerking

Dementie is een levensbrede aandoening; de ondersteuning hiervan raakt talloze domeinen. Gemeenten realiseren zich dat zij, om op de opgave en ambitie te realiseren dat mensen met dementie en hun naasten over een zinvolle daginvulling beschikken, er niet alleen voor staan en samenwerkingspartners nodig hebben.

Gemeenten zijn in veel gevallen aangehaakt op het (lokale) dementienetwerk, waardoor zij in contact staan met casemanagers dementie, ouderenconsulenten, huisartsen, poh'ers, vrijwilligers enzovoorts. Om het aanbod met betrekking tot zinvolle daginvulling te versterken is goed contact met aanbieders nodig zoals Odensehuizen, ontmoetingscentra, woon/zorgboerderijen, buurt- en burgerinitiatieven en de verbinding met sport-, kunst- en cultuursector. De gemeente opereert hierbij als subsidieverstrekker, opdrachtgever, maar in sommige gevallen ook als partner en facilitator.

2. Deelnemende gemeenten

Mensen met dementie tellen mee. Dat is een van de ambities van de Nationale Dementiestrategie. Dat betekent onder andere dat zij toegang hebben tot een zinvolle dagactiviteit. Inmiddels wordt in veel gemeenten gewerkt aan het realiseren en versterken van het aanbod van zinvolle daginvulling voor mensen met dementie. In 2020 is de eerste tranche gemeenten aan de slag gegaan met een decentralisatieuitkering; in 2021 een tweede tranche met hulp van een subsidieregeling van ZonMw.

1. Aa en Hunze
2. Achterhoekse gemeenten
3. Almelo
4. Almere
5. Altena
6. Amstelveen
7. Amsterdam
8. Apeldoorn
9. Arnhem
10. Bodegraven-Reeuwijk
11. Borne
12. Borsele
13. Culemborg
14. Dalfsen
15. De Bilt
16. Delft
17. Doetinchem
18. Druten
19. Epe
20. Ermelo
21. Etten-Leur
22. Goirle
23. Groningen
24. Hardenberg
25. Heemskerk
26. Heerenveen
27. Hellendoorn
28. Hilversum
29. Hulst
30. Kerkrade
31. Leeuwarden
32. Leiden
33. Leudal
34. Lingewaard
35. Medemblik
36. Meppel
37. Midden-Groningen
38. Montfoort
39. Nissewaard
40. Noordoostpolder
41. Oldambt
42. Oosterhout
43. Oostland
44. Opsterland
45. Oss
46. Overbetuwe
47. Putten
48. Raalte
49. Renkum
50. Rijssen-Holten
51. Roermond
52. Stadskanaal
53. Súdwest-Fryslân
54. Tiel
55. Tilburg
56. Urk
57. Veendam
58. Veere
59. Venray
60. Vijfheerenlanden
61. Westerveld
62. Westland
63. Weststellingwerf
64. Wierden
65. Wijchen
66. Wijdmeren
67. Woudenberg
68. Zaanstad
69. Zeewolde
70. Zundert
71. Zwartewaterland

3. Inspirerende voorbeelden en aanpakken

PieterBrueghelhuis – Veghel, gemeente Meierijstad

Er valt veel te beleven in het PieterBrueghelhuis in Veghel. Bewoners van alle leeftijden lopen er in en uit voor ontmoetingen en diverse activiteiten zoals tuinieren, houtbewerken of zingen. Zonder afspraak kan iedereen binnenlopen en meedoen. Het Pieter Brueghelhuis is daarnaast ook een niet-geïndiceerde ontmoetingsplek waar mensen met o.a. dementie, niet aangeboren hersenaandoening of lichamelijk verstandelijke beperking sociale contacten kunnen aangaan. Tijdens de activiteiten worden mensen vooral aangesproken op wat ze nog wél kunnen, waardoor ze samen met een naaste of een mantelzorger nog plezier kunnen beleven. Bijvoorbeeld bij het Atelier Bijzonder Ontmoeten, de wandelgroep Blijf Actief of de Onvergetelijke Kookclub. Ieder binnen de eigen mogelijkheden in een veilige en prettige omgeving.

Schilderijen met een missie

In het 'Atelier Bijzonder Ontmoeten' kunnen o.a. mensen met dementie samen met hun naaste of mantelzorger creatief bezig zijn. In het atelier bepaalt de deelnemer zelf wat hij of zij wil doen, zoals het maken van een schilderij, beeldhouwen in speksteen of boetsen met klei. Een groep vrijwilligers doet zowel de begeleiding als de facilitaire ondersteuning tijdens de ontmoetingen, waardoor de mantelzorger voor eventjes ontlast wordt van zijn of haar zorgtaak. Zo kunnen de mantelzorgers hun eigen ontspannende activiteit doen en de sfeer meekrijgen, terwijl ze ook nog een oogje in het zeil houden. De schilderijen die deelnemers maken worden in het kader van Dementievriendelijk Meierijstad aangeboden aan ondernemers in Veghel om bewustwording te vergroten en aandacht te vragen voor dementie. Op deze manier wordt er op een laagdrempelige manier voorlichting over dementie gegeven, waarbij winkelpersoneel bijvoorbeeld leert hoe ze dementie kunnen herkennen en hoe ze in de winkel mensen met dementie het beste kunnen benaderen.

Onvergetelijke Kookclub

In navolging van het tv-programma Restaurant Misverstand wordt er één keer per maand de 'Onvergetelijke Kookclub' georganiseerd in het Pieter Brueghelhuis waar personen met dementie samen met hun mantelzorgers én koks van Resto van Harte koken om vervolgens een gezellige tafel te dekken waar de gerechten geproefd worden. Tijdens het koken wordt er ook subtiel een geheugentraining gedaan, omdat de materialen iedere keer weer ergens anders liggen, waardoor iedereen gelijkwaardig wordt. Want niemand weet waar alles ligt. Dat geeft mensen het gevoel dat ze nog meedoen, want ze worden aangesproken op hun 'menschzijn' en niet op hun ziekte. De mogelijkheid om samen met de mantelzorgers of naasten te koken is een belangrijk element om mensen ernaar te verleiden.

Want wanneer ze samen een leuke activiteit kunnen ondernemen, biedt dat ontspanning voor beiden, de mantelzorger en de persoon met dementie. Bovendien kan de aanwezigheid van de mantelzorger de persoon met dementie een extra stimulans geven om naar zo'n activiteit te gaan.

Rol gemeente: gemeente verstrekt geld vanuit Wmo om activiteiten te organiseren en betaalt vervoerskosten.

't Bakkershuis – Montfoort

Dagelijks kunnen mensen met dementie en hun mantelzorgers 't Bakkershuis binnenlopen voor informatie, voorlichting of een leuke activiteit. 't Bakkershuis is een laagdrempelig ontmoetingscentrum voor iedereen die te maken heeft met geheugenklachten en/of beginnende dementie. Met een team van begeleiders (professionals en vrijwilligers) worden activiteiten georganiseerd en ondersteuning aangeboden op een laagdrempelige, sociaal geïntegreerde plek in de buurt. De bedoeling is dat 't Bakkershuis een veilige plek biedt voor mensen met beginnende dementie. Een plek waar ze gewaardeerd worden om wie ze zijn en meetellen, zodat zij zichzelf niet terugtrekken uit het sociale leven. Er is een vast programma met creatieve, recreatieve of belevingsgerichte activiteiten, zoals bewegen, tuinieren, muziek en wandelen. Hierbij ligt het accent op wat mensen nog kunnen, waar dus niks fout is en iedereen op zijn eigen manier en tempo kan doen. Naast deze creatieve en belevingsgerichte activiteiten kunnen mensen met beginnende dementie en hun mantelzorgers ook elke week vrijblijvend langsgaan op het inloopspreekuur voor informatie en voorlichting. Daar kunnen ze naast informatie ook advies inwinnen van de casemanager dementie. Maar ze kunnen ook tijdens de 'Ontmoetingsgroep voor mensen met dementie en hun mantelzorger' op een laagdrempelige manier ervaringen delen en uitwisselen met lotgenoten. Dit zorgt ervoor dat ze meer in balans zullen zijn.

Mantelzorgers worden niet vergeten

In 't Bakkerhuis zijn er niet alleen activiteiten voor personen met dementie, maar zijn er ook speciale spreekuren of informatieve bijeenkomsten voor de mantelzorgers. Door het bijwonen van de informatiebijeenkomsten ontdekken mantelzorgers hoe ze op een vindingrijke manier contact kunnen maken met de partner, vader, moeder of buurman, die beginnende dementie heeft. Naast de ontmoetingsgroep die bedoeld is voor beiden – de persoon met dementie én de mantelzorger – kunnen mantelzorgers ook regelmatig de mantelzorggespreksgroepen bijwonen die zich focussen op alleen de mantelzorger. In deze supportgroep kunnen zij verbinding maken met andere mantelzorgers om ervaringen uit te wisselen, wat ertoe kan bijdragen dat de mantelzorger minder overbelast raakt.

Rol gemeente: gemeente draagt bij aan de financiële kosten van de locatie en worden hierin ondersteund door de eigenaren van het huis (familie Bakker). Daarnaast heeft gemeente Montfoort een aanbesteding uitgezet voor (zorg)hulpmiddelen zoals een (elektrische) rolstoel, een rollator of een scootmobiel. De inwoners hebben de keuze welke leverancier zij willen als vanuit de Wmo een hulpmiddel is geïndiceerd.

Wegwijzer Dementie – Alkmaar

Wegwijzer Dementie (www.wegwijzerdementie.nl) is een online hulp- en informatiebron voor mensen met dementie en hun naasten. Het krijgen van de diagnose dementie brengt veel verandering en ongewis met zich mee, waardoor veel dingen op hen afkomen. Het is ook niet altijd even makkelijk voor hen om hun weg te vinden in de ingewikkelde zorgsysteem. Daarom biedt deze website zowel inhoudelijke informatie over dementie, als informatie over organisaties die ondersteuning en zorg bieden aan mensen met dementie én hun naasten. Op de website Wegwijzerdementie.nl kunnen zij informatie vinden over de zes verschillende fases van dementie, waarin de belangrijkste aspecten die bij de fase horen, beschreven worden. Dit helpt mensen én hun mantelzorgers om beter voorbereid te zijn op wat ze kunnen verwachten.

Daarnaast is er ook informatie te vinden over het lokale aanbod in de 18 gemeenten die onder het werkgebied van het Netwerk Dementie Noord-Holland Noord vallen. Daar kunnen mensen per gemeente in Noord-Holland Noord een beschrijving van de diensten en activiteiten van alle organisaties vinden, die in die gemeente actief zijn.

Op de website is er tevens een overzicht te vinden over boeken en films met het onderwerp dementie, zodat mensen in alle rust allerlei dingen over aspecten van dementie kunnen (na)lezen of bekijken. Er is een breed scala aan boeken te vinden, van informatieboeken over dementie tot aan romans of kinderboeken over dementie. Ook zijn er kijktips voor documentaires, films of tv-programma's waarin aandacht wordt besteed aan dementie. De lijst wordt bijgehouden door de website Dementie.nl.

Rol gemeente: gemeente heeft meegedacht over het ontwikkelen van de wegwijzer en de invulling daarvan. Momenteel is de borging niet belegd, waardoor de wegwijzer momenteel niet onderhouden wordt.

Lid voor het leven – Venray

'Lid voor het leven' biedt een plan van aanpak aan alle verenigingen in Venray. Door toepassing van het concept 'Lid voor het leven' wordt getracht dat de vereniging een 'inclusieve' vereniging wordt. Dit wordt omschreven als een vereniging waar iedereen meedoet ongeacht zijn of haar culturele achtergrond, gender, leeftijd of beperking. Deze verenigingen sluiten dus niemand uit. Hierbij wordt uitgegaan van een 'footloose'-benadering, wat wil zeggen dat deze aanpak op elke vereniging toepasbaar kan zijn en niet specifiek gericht is op één activiteit.

Het concept 'Lid voor het leven' bestaat dus uit aangepaste activiteiten binnen een sport-, cultuur- of kunstvereniging voor leden die – om wat voor reden dan ook – niet meer met de reguliere verenigingsactiviteiten kunnen meedoen. Deze aangepaste activiteiten worden indien nodig gecombineerd met professionele

ondersteuning. De betreffende deelnemers blijven lid van deze (sport)vereniging en blijven al dan niet lidmaatschapsgeld betalen. Met dit concept wordt beoogd dat onder andere mensen met dementie na de diagnose nog steeds kunnen meedoen en niet het gevoel krijgen de zin van het leven om te bestaan ophoudt.

***Rol gemeente:** gemeente schreef adviesnota 'Dementievriendelijker Venray', waarin de aanbeveling genoemd wordt om het verenigingsleven uit te dagen een dementievriendelijk aanbod te ontwikkelen door middel van startsubsidies.*

Dag!enDoen! app

Dag!enDoen! is een app en een portal waarin het gehele activiteitenoverzicht in een gemeente (van alle verenigingen, theaters, organisaties, sportscholen, etc.) verzameld wordt. De aanbieders van activiteiten kunnen zelf via de lokale Dag!enDoen! websites het aanbod dat ze organiseren aanmelden. Op deze manier wordt een overzicht verkregen van de activiteiten in een gemeente, die vervolgens dagelijks in te zien is via een digitale activiteitenkalender. Hierdoor kunnen mensen in een oogopslag zien wat er die dag of week te doen is in hun buurt, gemeente of regio. Vervolgens kunnen mensen zich via de app eenvoudig aanmelden voor een concert, koffiemiddag of wandelclub. De persoon kan op dezelfde dag nog meedoen met een activiteit en heeft ook nog eens de optie om een vervoer te regelen. Hierdoor kunnen mensen op een laagdrempelige manier inzicht krijgen in het aanbod en eraan deelnemen.

De app is zo ontwikkeld dat het ook gebruiksvriendelijk is voor mensen die niet (goed) digitaal vaardig zijn en/of geen ervaring mee hebben. Ook worden zij in het begin geholpen door vrijwilligers in het omgaan met de tablet en de app. Daarnaast gaan vrijwilligers ook regelmatig mee naar een activiteit, om zo de drempel om ergens alleen op af te moeten stappen te verlagen.

***Rol gemeente:** gemeenten kopen app in via Stichting DagenDoen. De stichting zorgt voor updates, ontwikkeling, training en advies bij de opzet van een lokaal Dag!enDoen! project. Gemeente zorgt voor het betrekken van netwerk om gehele activiteitenoverzicht in de gemeente (van alle verenigingen, theaters, organisaties, sportscholen, etc.) te verzamelen, zodat het opgenomen kan worden in een digitale activiteitenkalender.*

4. Overzicht: wat weten we vanuit de literatuur over bevorderende en belemmerende factoren?

4.1 Het creëren van dementievriendelijke samenleving

Het aantal mensen met dementie groeit aanzienlijk, waardoor er al enkele jaren een pleidooi is voor een dementievriendelijke samenleving. De kern van een dementievriendelijke samenleving ligt in waarden zoals begrip, gelijkwaardigheid, meetellen en inclusie. Echter laten cijfers zien dat er in Nederland nog veel stigma berust op dementie, wat mensen met dementie belemmert om (medische) hulp, advies en ondersteuning te vragen of te zoeken. Van de Nederlandse bevolking vindt 69% dat mensen met dementie impulsief en onvoorspelbaar zijn, wat ertoe leidt dat 29% van de mensen met dementie de diagnose ervan verborgen houdt (1)¹, omdat ze zich zorgen maken over gebrek aan begrip en het stigmatiseren vanuit de omgeving (2). Daarom is het nodig om extra aandacht voor personen met dementie en hun mantelzorgers te geven en bewustzijn te creëren, wat vraagt om een gerichte maatschappelijke inzet.

Hierbij liggen veel kansen in het opzetten en aanbieden van voorliggende voorzieningen, zoals laagdrempelige inloopvoorzieningen of ontmoetingscentra, zodat personen met én zonder dementie elkaar kunnen tegenkomen. Het creëren van een dergelijke mogelijkheid kan de bewustwording en begrip onder de burgers vergroten (3–5). Naast het feit dat er meer draagvlak ontstaat voor acceptatie en herkenning, bieden dit soort faciliteiten ook ondersteuning aan mantelzorgers, wat hun zorglast vermindert. Dit vraagt wel om een goede en gestroomlijnde samenwerking tussen formele en informele zorg. Een goede verbinding tussen formele zorg (zorg- en welzijnswerkers) en informele zorg (vrijwilligers of buurtinitiatieven) vergemakkelijkt de toeleiding van mensen met dementie en hun mantelzorgers naar het (bestaand) aanbod (6). Daarbij is het van belang om een betekenisvol partnerschap te bouwen in het bijzonder met minder voor de hand liggende partijen zoals kunst, scholen of sportvereniging (zodat ze signalen van dementie kunnen herkennen of scholing en training krijgen om goed om te kunnen gaan met mensen met dementie) (7–9). Een belangrijk aspect hierbij is dat er een duurzaam ‘engagement’ ontwikkeld wordt, dat rekening houdt én meegroeit met de behoeften van mensen met dementie én hun mantelzorgers. Echter kost dit in de praktijk veel tijd en is het nog wel een uitdaging om commerciële partijen – zoals supermarkten en (sport)verenigingen – mee te krijgen in het engagement, omdat er nog weinig draagvlak is bij deze partijen (10).

4.2 Zinvolle daginvulling

Bij het maken van plannen en de vorming van de dementievriendelijke samenleving is het essentieel om de behoeften en wensen van mensen met dementie en hun mantelzorgers goed in kaart te brengen. Mensen met dementie en hun mantelzorgers geven zelf ook aan dat ze actief betrokken willen worden bij beslissingen die hen direct aangaan (7,11–13). Dit kan ertoe bijdragen dat zinvolle dagactiviteiten die ontwikkeld en aangeboden worden beter aansluiten bij de noden en interesses van de mensen. Wat op zijn beurt mogelijkwerijs kan leiden tot hogere deelname, aangezien het onvoldoende aansluiten bij individuele interesses, vaardigheden of mogelijkheden van naasten vaak een reden is voor mensen met dementie om niet deel te nemen aan activiteiten of om sneller af te haken (11,14–16). Vooral jonge mensen met dementie of mensen met migratieachtergrond vinden het lastig om zinvolle dagactiviteiten

¹ Dit verwijst naar het literatuuroverzicht, achterin opgenomen.

te vinden die bij hen passen (10,17). Daarbij is het ook cruciaal dat mensen met dementie aangezien worden als een volwaardig persoon (2,11,18). Een negatieve houding of uiting ten opzichte van (mensen met) dementie kan ervoor zorgen dat ze minder gemotiveerd zijn om deel te nemen aan dagactiviteiten. Daarom is het belangrijk dat het faciliterend personeel betrokken is én een niet-oordelende houding heeft, zodat het niet intimiderend is voor mensen met dementie (19,20). Dit is essentieel, omdat nieuwe activiteiten angst en paniek kunnen veroorzaken bij personen met dementie (21–23) én zij zichzelf al zorgen maken om stigma en onbegrip vanuit begeleiders (2).

Verder kunnen de lichamelijke en cognitieve beperkingen (e.g. vermoeidheid, mobiliteit, initiatiefverlies, zichzelf terugtrekken, verwardheid) een uitdaging zijn om deel te nemen aan activiteiten (12,18,24,25). Tot slot kan de vindbaar-, (fysieke) toegankelijk- en bereikbaarheid van de locatie een rol spelen bij deelname aan dagactiviteiten. Vooral als ze buiten de stad gelegen zijn (e.g. groene initiatieven of zorgboerderijen), wat naast het vinden van een vervoer óók nog vervoerskosten met zich meebrengt (12,26).

4.3 Randvoorwaarden (financiën en regelgeving)

Het lang moeten wachten op een indicatie kan een belemmering zijn in het gebruik van geïndiceerde daginvulling (27). Wat weer ongunstig is voor de continuïteit van het aanbod, omdat er minder mensen op afkomen (26). Dit is vooral een probleem als het gaat om relatief kleine doelgroepen zoals jonge mensen met dementie, omdat gemeenten aangeven dat er niet altijd draagvlak is voor het realiseren van nieuwe daginvulling onder bepaalde doelgroepen (10). Daarbovenop geven aanbieders aan dat vergoeding voor sommige daginvulling (zowel geïndiceerd als niet geïndiceerd) niet altijd opweegt tegen de begeleidingsbehoefte van de deelnemers (26). De hoogte van de eigen bijdrage kan mensen ook weerhouden om gebruik te maken van daginvulling, dit geldt vaker voor geïndiceerde daginvulling. Dit geldt het meest voor jonge mensen met dementie, omdat zij vaak nog recent hebben gewerkt en de eigen bijdrage hoog uitvalt, omdat dit wordt berekend op basis van het inkomen van één of twee jaar geleden (27). Verder past de zorg- en ondersteuningsvraag van een persoon met dementie vaak niet binnen één wetgeving of financieringsvorm. Bij langdurig of intensief gebruik van zinvolle daginvulling is tendens om door te verwijzen naar de Wet langdurige zorg (Wlz). Aangezien elke gemeente de Wmo op zijn eigen wijze indiceert is het essentieel dat de samenwerking tussen de casemanagers dementie en de gemeente nauw is en casemanagers voldoende inzicht hebben in welke mogelijkheden deze gemeente biedt. Dit kan bijdragen aan een versoepelde toegang tot de geïndiceerde daginvulling en vermindering van de wachttijden.

5. Aanbevelingen

1. **Betrek mensen met dementie en hun naasten.** Sluit aan bij hun behoeften en wensen. Nooit 'over ons, zonder ons'.
2. Het is belangrijk zicht te hebben op de **behoefte**, maar ook op (kwaliteit van het) **aanbod, gebruik en ervaringen**. Breng dit lokaal in beeld, zowel kwantitatief als kwalitatief.
3. **Zoek oplossingen voor een zinvolle daginvulling in de wijk en in de buurt.** De drempel tot dagbestedingscentra is veelal hoog. Organiseer of zoek daarom vooral aansluiting bij activiteiten en mogelijkheden in de wijk met buurtinitiatieven, verenigingen, scholen, bibliotheken, sportscholen, wijkcentra enzovoorts.
4. Geef de **dementievriendelijke samenleving** vorm en inhoud: betrek maatschappelijke partners, bedrijven, organisaties, inwoners en lokale en regionale netwerken dementie bij de opgave en vraag hen een steentje bij te dragen.
5. Zorg dat je zoveel mogelijk algemene voorzieningen biedt waar mensen gemakkelijk terecht kunnen. Werk zoveel als mogelijk met **indicatieloze plekken** en **indicatieloze activiteiten**.
6. Heb aandacht voor **diversiteit in aanbod** (doe-gerichte en belevingsgerichte activiteiten) en **bijzondere doelgroepen** (bijvoorbeeld jonge mensen met dementie, hoogopgeleide mensen met dementie, mensen met een migratieachtergrond).
7. Sluit met zinvolle daginvulling en ondersteuningsaanbod aan bij het **gewone leven**: bij het werk of hobby van de persoon. Voor een activiteit die aansluit bij het (vroegere) leven van de persoon, gerelateerd aan werk of hobby, zal de persoon eerder gemotiveerd zijn. Het naar de dagactiviteit gaan zal dan minder strijd opleveren en juist meer plezier. De mantelzorger zal hierbij minder een schuldgevoel hebben. Samen kunnen zij het dan langer thuis volhouden. Oog hebben voor dit respijteffect is belangrijk.
8. Heb aandacht voor **duurzame borging**; een eenmalige projectsubsidie van een half jaar is onvoldoende om dit vraagstuk duurzaam in te bedden. De groep mensen met dementie neemt de komende jaren toe, belangrijk om hier oog (en middelen) voor te hebben.

Literatuurlijst

1. O'Connor D. World Alzheimer Report 2019: Attitudes to dementia. :160.
2. Alsawy S, Tai S, McEvoy P, Mansell W. 'It's nice to think somebody's listening to me instead of saying "oh shut up"'. People with dementia reflect on what makes communication good and meaningful. *J Psychiatr Ment Health Nurs.* 2020;27(2):151–61.
3. Bacsu JD, Johnson S, O'connell ME, Viger M, Muhajarine N, Hackett P, e.a. Stigma Reduction Interventions of Dementia: A Scoping Review. *Can J Aging Rev Can Vieil.* 13 juli 2021;1–11.
4. Phillipson L, Hall D, Cridland E, Fleming R, Brennan-Horley C, Guggisberg N, e.a. Involvement of people with dementia in raising awareness and changing attitudes in a dementia friendly community pilot project. *Dement Lond Engl.* november 2019;18(7–8):2679–94.
5. Mathie E, Antony A, Killett A, Darlington N, Buckner S, Lafortune L, e.a. Dementia-friendly communities: The involvement of people living with dementia. *Dementia.* 28 januari 2022;14713012211073200.
6. Verkaik R, Schoenmakers TM, Francke AL, Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (Utrecht). Kennissynthese vrijwilligershulp thuis bij mensen met dementie. Utrecht: NIVEL; 2016.
7. Hebert CA, Scales K. Dementia friendly initiatives: A state of the science review. *Dement Lond Engl.* juli 2019;18(5):1858–95.
8. Hung L, Hudson A, Gregorio M, Jackson L, Mann J, Horne N, e.a. Creating Dementia-Friendly Communities for Social Inclusion: A Scoping Review. *Gerontol Geriatr Med.* 1 mei 2021;7:233372142110135.
9. Innes A, Smith SK, Bushell S. Dementia Friendly Care: Methods to Improve Stakeholder Engagement and Decision Making. *J Healthc Leadersh.* 2021;13:183–97.
10. Ramaker L, Alderliesten H. 'Zinvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie: naar een aanbod dat voldoet aan ieders behoefte' [Internet]. Movisie. [geciteerd 21 april 2022]. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/artikel/zinvolle-dagactiviteiten-mensen-dementie-naar-aanbod-dat-voldoet-aan-ieders-behoefte>
11. Stephan A, Bieber A, Hopper L, Joyce R, Irving K, Zanetti O, e.a. Barriers and facilitators to the access to and use of formal dementia care: findings of a focus group study with people with dementia, informal carers and health and social care professionals in eight European countries. *BMC Geriatr.* 4 juni 2018;18(1):131.
12. Groen-van de Ven L, Smits C, de Graaff F, Span M, Eefsting J, Jukema J, e.a. Involvement of people with dementia in making decisions about their lives: a qualitative study that appraises shared decision-making concerning daycare. *BMJ Open.* 12 november 2017;7(11):e018337.
13. Innes A, Smith SK, Wyatt M, Bushell S. "It's just so important that people's voices are heard": The dementia associate panel. *J Aging Stud.* 1 december 2021;59:100958.

14. Hofman C, Reitsma M, Stapersma E, Maar C, Minkman M. Rapportage Netwerkindicatoren Dementie 2016. 2016.
15. Shea EO, Shea EO, Timmons S, Irving K. The perspectives of people with dementia on day and respite services: a qualitative interview study. *Ageing Soc.* oktober 2020;40(10):2215–37.
16. Shea EO, Timmons S, Shea EO, Fox S, Irving K. Key stakeholders' experiences of respite services for people with dementia and their perspectives on respite service development: a qualitative systematic review. *BMC Geriatr.* 7 december 2017;17(1):282.
17. Bakker C, Millenaar J. Zorgbehoefte bij dementie op jonge leeftijd. *Huisarts En Wet.* 1 december 2014;57:633–5.
18. Wu Q, Qian S, Deng C, Yu P. Understanding Interactions Between Caregivers and Care Recipients in Person-Centered Dementia Care: A Rapid Review. *Clin Interv Aging.* 14 september 2020;15:1637–47.
19. Kosurko A, Skinner M, Co-investigator P, Herron R, Co-investigator P, Kontos P, e.a. The authors of the report are: 2021;30.
20. Kontos P, Grigorovich A, Kosurko A, Bar RJ, Herron RV, Menec VH, e.a. Dancing With Dementia: Exploring the Embodied Dimensions of Creativity and Social Engagement. *The Gerontologist.* 13 juli 2021;61(5):714–23.
21. Roland KP, Chappell NL. Meaningful activity for persons with dementia: family caregiver perspectives. *Am J Alzheimers Dis Other Demen.* september 2015;30(6):559–68.
22. Han A, Radel J, McDowd JM, Sabata D. Perspectives of People with Dementia About Meaningful Activities: A Synthesis. *Am J Alzheimers Dis Dementias®.* 1 maart 2016;31(2):115–23.
23. Johnson J, Culverwell A, Hulbert S, Robertson M, Camic PM. Museum activities in dementia care: Using visual analog scales to measure subjective wellbeing. *Dement Lond Engl.* juli 2017;16(5):591–610.
24. Kane M, Cook L. Dementia 2013: The hidden voice of loneliness. :78.
25. Gebhard D, Mir E. What Moves People Living With Dementia? Exploring Barriers and Motivators for Physical Activity Perceived by People Living With Dementia in Care Homes. *Qual Health Res.* 1 juni 2021;31(7):1319–34.
26. de Bruin S, Buist Y, Hassink J, Vaandrager L. Groene dagbesteding in de stad: een levendige plek voor mensen met dementie. *Mens En Maatsch.* 1 juni 2020;95(2):151–4.
27. Dagbesteding in ontwikkeling [Internet]. Movisie. [geciteerd 17 mei 2022]. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/publicatie/dagbesteding-ontwikkeling>